

Piter Pomerancev

Ništa nije
istina i sve
je moguće

NESTVARNO SRCE NOVE RUSIJE

Prevela
Tatjana Milosavljević

■ Laguna ■

Naslov originala

Peter Pomerantsev

NOTHING IS TRUE AND EVERYTHING IS POSSIBLE

The Surreal Heart of the New Russia

Copyright © 2014 by Peter Pomerantsev

Translation copyright © 2015 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Mojoj supruzi, roditeljima, deci, tetki Saši i Polu

I ČIN

RIJALITI ŠOU RUSIJA

Iz aviona koji noću preleće iznad Moskve, vidi se da je grad oblikovan kao niz koncentričnih kružnih ulica, s malim prstenom Kremlja u središtu. Potkraj dvadesetog veka, ti krugovi sijali su mutnom prljavažutom svetlošću. Moskva, taj neveseli satelit na rubu Evrope, tinjala je umirućim žarom sovjetske imperije. A onda, u dvadeset prvom veku, nešto se dogodilo: novac. Još nikad se nije tako mnogo novca za tako kratko vreme slilo na tako mali prostor. Orbitalni sistem se promenio. Koncentrični krugovi visoko nad gradom zablistali su svetlošću novih oblakodera, neona i majbaha što jure drumovima, kovitlajući se sve brže na bučnom, hipnotičkom bleštavilu pozadine. Rusi su bili novi džet-set: najbogatiji, najmoćniji, najopasniji. Imali su najviše nafte, najlepše žene, najbolje žurke. Od spremnih da sve prodaju, postali su spremni da sve kupe: fudbalske klubove u Londonu i košarkaške klubove u Njujorku; umetničke zbirke, engleske novine i evropske energetske kompanije. Niko nije bio kadar da ih razume. Bili su istovremeno prosti i prefinjeni, lukavi i naivni. Njihov život imao je smisla samo u Moskvi, gradu koji živi filmskom brzinom, koji se menja takvim tempom da to mrvi svaki osećaj stvarnosti, u kojem se golobradi momci za tren oka preobražavaju u milijardere.

„Predstava“, tako je glasio slogan grada, sveta u kojem su gangsteri postajali umetnici, sponzoruše citirale Puškina, a

Andeli pakla se zanosili da su sveci. Rusija je videla toliko svetova kako se smenjuju tako sumanutom progresijom – od komunizma preko perestrojke, šok terapije, neimaštine, oligarhije i mafijaške države, do megabogataša – da su njeni novi junaci stekli utisak da život nije ništa drugo do bleštava maskarada, u kojoj nema nijedne postojane uloge, položaja ili ubeđenja. „Želim da isprobam svaki lik koji je svet ikada video“, umeo je da mi kaže Vladik Mamišev-Monro. Bio je performans umetnik i maskota grada, neizbežni gost na zabavama kojima su prisustvovali neizbežni tajkuni i supermodeli, na koje je dolazio obučen u Gorbačova, fakira, Tutan-kamona, ruskog predsednika. Kad sam tek došao u Moskvu, mislio sam da su te beskonačne transformacije izraz oslobođene zemlje koja opijena slobodom navlači različite kostime i proširuje granice ličnosti što je moguće više, do onoga što će predsednikov vezir okarakterisati kao „vrhunac postanja“.* Tek sam godinama kasnije počeo da te beskrajne mutacije doživljavam ne kao slobodu već kao oblike delirijuma, u kom kojekakva strašila i košmarni vidovnjaci postanu ubeđeni da su gotovo stvarni i marširaju prema onome što će predsednikov vezir docnije nazvati „petim svetskim ratom, prvim nelinearnim ratom svih protiv svih“.

Ali o tome ću nešto kasnije.

Radim na televiziji. U dokumentarnom programu. Preciznije, u njegovom zabavnom segmentu. Godine 2006. odleteo

* „Predsednikov vezir“ je Vladislav Surkov, koga su u periodu od 1999. do 2011, kad je bio zamenik šefa ruske predsedničke administracije, mnogi smatrali vodećim ideologom Kremlja. Danas ga doživljavaju kao glavnog arhitektu postojećeg ruskog političkog sistema. Navod potiče iz njegovog satiričnog romana *Околоноля* (*Oko nule*, ili *Almost Zero*, kako je preveden na engleski), koji je objavio pod pseudonimom Natan Dubovicki. (Prim. prev.)

sam u Moskvu zato što je televizijska industrija, poput svega ostalog, bila u punom zamahu. Već sam poznao tu zemlju: od 2001, kada sam završio studije, mahom sam živio baš tamo, prelazeći iz jednog trusta mozgov u drugi i radeći kao savetnik veoma niskog ranga u projektima Evropske unije namenjenim da pomognu ruskom „razvoju“, da bih potom prešao u filmsku školu, a još kasnije na mesto asistenta u produkciji dokumentaraca za zapadne TV mreže. Moji roditelji su sedamdesetih godina prošlog veka emigrirali iz Sovjetskog Saveza u Englesku kao političke izbeglice i odrastao sam govoreći neku vrstu narodskog emigrantskog ruskog. Ali uvek sam bio pomni posmatrač Rusije. Želeo sam da joj se približim; London je delovao tako odmereno, tako predvidljivo; Amerika, u kojoj je živio ostatak moje emigrantske porodice, delovala je tako zadovoljno; dok su pravi Rusi delovali istinski živi i imali osećaj da je sve moguće. Ono što sam zaista želeo bilo je da se bavim filmom. Da pritisnem *record* i samo usmerim objektiv i snimam. Posvuda sam nosio svoju staru, oguljenu kameru soni Z1 u metalnom kućištu, dovoljno malu da stane u svaku torbu. Najveći deo vremena sam samo snimao, čisto da ne dozvolim ovom svetu da pobegne; snimao sam sve i svašta, svestan da nikad više neću imati ovakvu postavu. U novoj Moskvi sam uvek bio tražen, iz prostog razloga što sam mogao da izgovorim čarobne reči – „Ja sam iz Londona“. Palile su kao „sezame, otvori se“. Rusi su ubeđeni kako su Londonci proniknuli u alhemičarsku tajnu uspešne televizije i kako su kadri da iz svega izvuku novi hit rijaliti ili talent-šou. Nije bilo važno što nikad nisam bio više od trećerazrednog asistenta na tuđim projektima; šapatom izgovoreno: „Ja sam iz Londona“ bilo je dovoljno da me uvede na svaki sastanak kom sam poželeo da prisustvujem. Bio sam slepi putnik na veličanstvenoj

armadi zapadne civilizacije, sačinjenoj od bankara, advokata, savetnika u oblasti međunarodnog razvoja, knjigovođa i arhitekata koji su se otisnuli da potraže sreću u pustolovina globalizacije.

U Rusiji, međutim, rad na televiziji ne svodi se samo na to da budeš kamera, posmatrač. U zemlji koja se proteže od Pacifika do Baltika, od Arktika do centralnoazijskih pustinja, od takoreći srednjovekovnih sela u kojima ljudi još ručno izvlače vodu iz drvenih bunara do varošica podignutih oko jedne fabrike, i natrag do oblakodera od plavog stakla i čelika u novoj Moskvi, obuhvatajući devet vremenskih zona i šestinu svetske kopnene mase – TV je jedina sila kadra da ujedini i vlada, i da poveže tu zemlju. Ona je centralni mehanizam novog tipa autoritarizma, mnogo suptilnijeg od sojeva poznatih u dvadesetom veku. A kao TV producenta, usmeriće me pravo u središte svog mehanizma.

Moj prvi sastanak odveo me je na poslednji sprat Ostanikina, televizijskog centra veličine pet fudbalskih igrališta i propagandnog instrumenta Kremlja. Na poslednjem spratu, posle čitavog spleta mat-crnih hodnika, nalazi se dugačka konferencijska sala. Tu se najživopisniji umovi Moskve jednom nedeljno sastaju da razmene ideje i odluče šta će Ostanikino emitovati. Mene je tamo odveo jedan prijazni ruski izdavač. Blagodareći mom ruskom prezimenu, još niko nije bio primetio da sam Britanac; držao sam jezik za zubima. U prostoriji nas je bilo više od dvadeset: preplanuli voditelji programa u belim svilenim košuljama, politički analitičari sa znojavom bradom i žestokim zadahom iz usta, i direktori advertajzinga s patikama na nogama. Nije bilo nijedne žene. Svi su pušili. Bilo je toliko zadimljeno da me je koža svrbela.

Na čelu stola sedeo je jedan od najpoznatijih voditelja političkih pričaonica u zemlji. Čovek je omalen i govori brzo, glasom promuklim od dima:

Svi znamo da neće biti nikakve stvarne politike. Ali ipak moramo da pružimo našim gledaocima utisak da se nešto dešava. Moramo da ih sve vreme zabavljamo. Pa, čime da se poigramo? Da napadnemo oligarhe? [Zatim nastavlja:] Ko je ove nedelje neprijatelj? Politika mora da deluje kao... kao film!

Prvo što je predsednik uradio kad je 2000. došao na vlast bilo je da preuzme kontrolu nad televizijom. Bila je to televizija putem koje je Kremlj odlučivao kojim će političarima „dozvoliti“ da mu budu marionetska opozicija i šta bi trebalo da predstavlja istoriju, strahove i svest zemlje. A novi Kremlj neće ponoviti greške starog Sovjetskog Saveza: nikad neće dopustiti da televizija postane dosadna. Zadatak glasi: sintetizovati sovjetsku kontrolu sa zapadnom zabavom. Ostankino dvadeset prvog veka meša šou-biznis i propagandu, rejtinge s autoritarizmom. A u središtu tog velikog šoua je predsednik lično, stvoren ni od koga, sivkasta statička smetnja koja se, posredstvom moći televizije, brzinom dostojnom performans umetnika transformiše u svoje uloge vojnika, ljubavnika, lovca golog do pojasa, poslovnog čoveka, špijuna, cara, supermena. „Vesti su tamjan kojim blagosiljamo Putinove poteze, činimo ga predsednikom“, vole da kažu TV producenti i politički tehnolozi. Sedeći u onoj zadimljenoj prostoriji, stekao sam utisak da je stvarnost na svoj način rastegljiva, da sedim s Prosperima kadrim da na postsovjetsku Rusiju projektuju onu njenu sliku koju žele. Ali kako su se nizale moje godine u Rusiji, i što je Kremlj postajao

paranoičniji, strategije Ostankina postajale su sve izopačene, potreba za podsticanjem panike i straha sve preča; razboritost je bila isključena, a udarne termine zauzeli su kultovi naklonjeni Kremlju i huškači na mržnju sa zadatkom da drže naciju u stanju transa i odvlače joj pažnju dok buljuci stranih plaćenika dolaze da pomažu Kremlju i obznanjuju svetu njegovu viziju.

Međutim, mada me je put naposljetku odveo natrag u Ostankino, moja početna uloga u iscrpno razrađenom rijalitiju nove Rusije bila je da pomognem da on izgleda, zvuči i deluje zapadnjački. TV mreža za koju sam u početku radio bila je TNT, smeštena u novom poslovnom kompleksu zvanom *Vizantion*. U prizemlju je spa centar, uređen u lažnom rimskom stilu, s gipsanim dorskim stubovima i ruševinama; posećuju ga lenje dugonoge devojke koje tu dolaze da dodatno potamne već preplanulu kožu i podvrgnu se beskrajnim manikirima i pedikirima. Manikiri su složeni: u duginim bojama, višeslojni, sa srcima i cvetićima od štrasa, neuporedivo veseliji od dosadom prožetih pogleda tih devojaka, koje kao da su sve svoje utopije izlile na malecke prostore svojih noktiju.

TV mreža zauzima nekoliko viših spratova u toj zgradi. Kad se otvore vrata lifta, dočekuje vas logo TNT-a dizajniran u zaslepljujuće jarkim, drečavo srećnim ružičastim, jasno-plavim i zlatnim nijansama. Preko logoa ispisana je krilatica mreže: „Osetite našu ljubav!“ Ovo je nova, očajnički srećna Rusija, i imidž projekata ruskog TNT-a: mladalačka, živahna, sjajna zemlja. Mreža odašilje blistavi snop hiperaktivnih žutih i ružičastih boja u sumračne stanove ljudi.

Prostorije mreže su projektovane kao otvoreni plan, pune doteranog, veselog mladog sveta koji žuri naokolo, ubacuje anglicizme u svoj ruski i zvižduće melodije britanskih pop

hitova. TNT pravi napadan program, a mlado osoblje cepti od uzbuđenja zbog kulturne revolucije. Za njih je TNT komadić subverzivnog pop-arta, način da zađu u psihu nacije i reinstaliraju je iznutra. Ova televizija je uvela rijaliti programe u Rusiju: jedan vulgarni šou su ostareli komunisti cenzurirali kao nemoralan – što je za svakog TV producenta najveća moguća sreća. TNT je izveo neke pionirske poduhvate poput snimanja prvog ruskog sitkoma i ruske „žute“ pričalice à la Džeri Springer. Mreža guta jedan zapadni koncept za drugim, prolazeći za godinu dana kroz više formata nego što Zapad može da ih smisli za deset godina. Mnoge pametne glave u gradu prebegle su na kanale namenjene zabavi i u sjajne ilustrovane časopise; tu ih neće primoravati da se bave propagandom, podstiču ih da budu buntovni. Tu se prosto ne mogu baviti pravom politikom; to je zona u kojoj nema vesti. Većina je zadovoljna obavljenom trampom: određene ruke za zavezan jezik.

„Želimo da saznamo šta nova generacija stvarno misli, Piiitjere.“

„Šta ih oduševljava, Piiitjere.“

„Želimo da na ekranu vidimo stvarne ljude. Stvarne junake, Piiitjere.“

„Piiitjer.“ Tako me zovu producenti na TNT-u. Tri žene od svojih dvadeset i nešto. Jedna ima kosu crnu kao gavranovo krilo, druga kovrdžavu, a treća ravnu, i sve tri završavaju rečenice jedna drugoj. Mogle bi da me zovu Pjotr, kako glasi ruska verzija mog imena. Ali draže im je Piiitjer, jer tako više zvučim kao Englez. Ja sam njihov zapadnjak, služim im kao ukras, postavljen tako da ga svi vide, koji im pomaže da stvore kao bajagi zapadno društvo. Zauzvrat se pretvaram da sam mnogo veći producent nego što jesam. Počeli smo pokretanjem prve TNT-ove serije dokumentaraca. Trebalo

mi je tri minuta da dobijem prvu porudžbinu: *Kako se udati za milionera (vodič za sponzoruse)*. Držim da sam mogao dobiti i tri filma, da sam se samo potrudio. U Londonu ili Njujorku proveli biste mesece pokušavajući da pokrenete projekt s početne tačke. TNT, međutim, finansira najveća naftna kompanija na svetu. U stvari, precrtajte to; najveća kompanija na svetu, tačka.

BEZ KOMPLEKSA

„Poslovna teorija uči nas jednu važnu lekciju“, kaže instruktorka. „Uvek temeljito istražite želje potrošača. Primenjujte taj princip kad ste u potrazi za bogatašem. Slušajte ga. Nek vidi da vas opčinjava. Saznajte njegove želje. Proučite njegove hobije; potom se promenite u skladu s tim.“

Akademija za sponzoruše. Grupa ozbiljnih plavokosih devojaka pažljivo hvata beleške. Pronalaženje sponzora je zanat, profesija. Akademija ima sale od lažnog mermera, dugačka ogledala i detalje premazane zlatnom bojom. Do nje je salon za ulepšavanje. Odslušaš kurs za sponzoruše, a onda odeš na depilaciju i u solarijum. Predavačica je riđokosa žena od svojih četrdeset i nešto, magistar psihologije s prodornim osmehom i otmenim, izveštačenim glasom, gospođica Džin Brodi* u kratkoj suknji: „Nikad nemojte nositi nakit na prvom sastanku, taj čovek bi trebalo da misli da ste siromašne. Navedite ga da poželi da vam kupi nakit. Dođite nekim bednim kolima: nek poželi da vam kupi bolja.“

* Junakinja romana *Najbolje godine gospođice Džin Brodi* (1961) škotske književnice Mjurijel Spark, nastavnica istorije u konzervativnoj ženskoj školi. (Prim. prev.)

Učenice uredno hvataju beleške. Svaka nedelja kursa staje hiljadu dolara. U Moskvi i Sankt Peterburgu postoje desetine ovakvih „akademija“, s nazivima kao što su *Škola za gejše* ili *Kako da budete prava žena*.

„Otidite u neki skupu četvrt“, nastavlja instruktorka. „Držite u rukama plan grada i pretvarajte se da ste se izgubili. Moguće je da će neki bogataš prići da vam pomogne.“

„Želim sposobnog muškarca, pored koga ću se osećati sigurno kao iza kamenog zida“, kaže Oliona, koja je nedavno stekla diplomu ovog kursa, govoreći paralelnim jezikom sponzoruša (hoće da kaže da želi muškarca koji ima novca). U normalnim okolnostima, Oliona me ne bi udostojila nijedne reči, spada u devojke kojima je nemoguće prići, oduvala bi me jednim treptajem dugačkih trepavica. Ali ja ću je dovesti na televiziju, a to sve menja. Šou će se zvati *Kako se udati za milionera*. Mislio sam da će biti teško naterati Olionu da progovori, da će se stideti svog načina života. Naprotiv: ne može da sačeka da sve ispriča svetu; životni put sponzoruše postao je jedan od omiljenih mitova u zemlji. Knjižare su prepune priručnika namenjenih da poduče devojke kako da upecaju milionera. Bucmasti svodnik Piter Listerman je slavna TV ličnost. Sebe, doduše, ne naziva svodnikom (bilo bi protivzakonito), već „provodadžijom“. Devojke mu plaćaju da ih upozna s bogatim muškarcima. Bogati muškarci mu plaćaju da ih upozna s devojkama. Njegovi agenti, gej tinejdžeri, pretražuju železničke stanice u potrazi za dugonogim vitkim devojkama koje dolaze u Moskvu nadajući se kakvom-takvom životu. Za Listermana su one „piletina“; on pozira fotografima držeći u rukama ražnjiće od živinskog mesa: „Ako želite piletinu, obratite se meni“, glasi njegova reklama.

Oliona i njeno nervozno kućence žive u malom, blistavo sređenom stanu u jednoj od glavnih ulica koje vode do

milijarderske četvrti zvane Rubljovka. Bogataši tamo smeštaju svoje ljubavnice, kako bi na povratku kući mogli da svrate kod njih. U Moskvu je došla iz Donbasa, ukrajinskog rudarskog basena koji su devedesetih godina prošlog veka preuzeli mafijaški bosovi. Majka joj je bila frizerka. Oliona je takođe završila taj zanat, ali je majčin mali salon propao. U Moskvu je stigla sa dvadeset godina i takoreći bez ičega, i počela kao striptizeta u jednom od brojnih kazina, *Zlatne devojke*. Dobro je plesala, i tako je i upoznala svog sponzora. Sada zarađuje osnovni prihod moskovske ljubavnice: stan, 4000 dolara mesečno, kola i sedam dana u Turskoj ili Egiptu dva puta godišnje. Zauzvrat, sponzor dobija njeno gipko preplanulo telo kad god poželi, u svako doba dana ili noći, uvek uz blistav osmeh, uvek spremno da se poda.

„Samo da vidiš poglede devojaka u mom mestu. Hoće da presvisnu od zavisti“, kaže Oliona. „Jao, naglasak ti se promenio, sad govoriš *kô* Moskovljanka, kažu. E pa, ko ih jebe: ja se time ponosim.“

„Da li bi ikad mogla da se vratiš tamo?“

„Nikad. To bi značilo da nisam uspela. Da sam se plaćući vratila mamacima.“

Međutim, sponzor joj je pre tri meseca obećao nova kola, ali još nije ispunio obećanje; pribojava se da mu je dosadila.

„Sve što vidiš u ovom stanu njegovo je; nemam ništa na svoje ime“, kaže Oliona osvrćući se po svom stanu kao da zagleda scenografiju u TV studiju, kao da u njemu živi neko drugi.

A onog trenutka kada „tatici“ dosadi, naći će se s druge strane vrata. Ponovo na ulici, sa svojim nervoznim kućence-
tom i desetak haljina sa šljokicama. Stoga Oliona traži novog bogatog matorca (ovde ih nazivaju „sponzorima“). Otud i *Akademija za sponzoruše*, neka vrsta večernje škole.

„Ali kako ćeš upoznati nekoga drugog?“, pitam. „Zar tvoji sadašnji sponzor ne prati tvoje kretanje?“

„O, da, moram da budem pažljiva; zadužio je jednog svog telohranitelja da me proverava. Međutim, to radi na lep način: telohranitelj uvek bane s punim torbama. Ali znam da se zapravo stara da me ne posećuju drugi muškarci. Trudi se da bude suptilan. Mislim da je to baš lepo od njega. Drugim devojkama je mnogo gore. Kamere. Privatni detektivi.“

Teren na kom operiše Oliona su određeni klubovi i restorani namenjeni gotovo isključivo sponzorima koji traže devojke i devojkama koje traže sponzore. Muškarci su poznati kao „Forbsi“ (prema *Forbsovoj* listi najbogatijih), a devojke kao „tjolki“, junice.* Ponuda znatno nadmašuje potražnju: na svakog „Forbsa“ dolaze desetine, ne, stotine „junica“.

Veće započinjemo u *Galeriji*. Preko puta se nalazi manastir od crvene cigle, nalik na prekookeanski putnički brod nasukan u snegu. Ispred restorana, crna kola parkirana u četiri reda zauzimaju ceo uzani pločnik i deo bulevara; mrgodni telohranitelji pušeći čekaju svoje gazde, koje sede unutra. *Galeriju* je stvorio Arkadij Novikov: njegovi restorani su *in* mesta u Moskvi (on radi i katering za Kremlj). Svaki restoran ima drugu temu: Bliski istok, Azija. To nije toliko imitatorski pastiš, koliko znalački nagoveštaj nekog tuđeg stila. *Galerija* je kolaž citata: stubovi, crni hromirani stolovi, zidna oplata s engleskim pejzli platnom. Stolovi su osvetljeni bioskopskim reflektorima. Raspored mesta je takav da možete da vidite i one koji sede u drugim uglovima. A glavni eksponati te izložbe su žene. Sede pored šanka, brižljivo

* Reč je potekla iz zatvorskog žargona i s vremenom je počela da se upotrebljava i izvan tog uskog kruga. (Prim. prev.)

vodeći računa da poručuju samo *Vosovu* mineralnu vodu i tako provociraju Forbse da ih pozovu na piće.

„Ha, kako su naivne“, kaže Oliona. „Dosad već i vrapci znaju taj štos.“

Ona poručuje koktel i suši. „Uvek se pretvaram da mi od muškarca nije potrebno ništa. To ih privuče.“

U ponoć se Oliona upućuje u najnoviji klub. Gamižuće povorke crnih (uvek crnih) blindiranih bentlija i mercedesa polako se kreću prema ulazu. Blizu vrata, hiljade stiletto potpetica kližu se i vuku po crnom ledu, uspevajući na neki volšeban način da zadrže svoju besprekornu ravnotežu. (O, nacija balerina!) Hiljade platinastoplavih griva vise niz gola, trajno preplanula leđa vlažna od snega. Kroz zimski vazduh pronose se uzvici s hiljada napumpanih usana koje preklinju da ih puste da uđu. Nije reč o modi ni o kul mestu; reč je o poslu. Ovo večer je za devojke prilika da zaigraju i zavire preko obično nepremostive barijere sačinjene od novca, privatnih vojski i bezbednosnih ograda. Jedno večer nedeljno, najpodeljeniji grad severne hemisfere, u kojem megabogati žive u svojoj zasebnoj, ogradom zaštićenoj otmenoj civilizaciji, podiže ustavu koja otvara mali, uzani kanal što vodi u raj. A devojke se tiskaju, guraju i puze u taj mali kanal dobro svesne da će biti otvoren samo jednu noć pre no što ih otera natrag u negostoljubivu Moskvu.

Oliona lakim korakom odšeta do čela reda. Ona je na VIP listi. Na početku svake godine, obavezno plati izbacivaču nekoliko hiljada dolara kako bi sebi obezbedila stalni ulaz, što je u njenom poslu porez koji mora da se plati.

Unutrašnjost kluba je uređena kao barokno pozorište, s podijumom za igru u sredini i nizovima loža na zidovima. Forbsi sede u zamračenim ložama (to zadovoljstvo ih košta desetine hiljada), dok Oliona i stotine drugih devojaka dole

igraju bacajući uvežbane poglede ka ložama u nadi da će biti pozvane gore. Lože su u mraku. Devojke nemaju predstavu ko u njima sedi; flertuju sa senkama.

„Koliko osamnaestogodišnjakinja“, kaže Oliona. „Dišu mi za vratom.“ Tek su joj dvadeset i dve, ali za moskovsku ljubavnicu to je znak da se približava kraj karijere. „Svesna sam da ću uskoro morati da spustim standarde“, kaže mi pre zabavljeno nego užasnuto. Sad kad je Oliona počela da mi se poverava, shvatam da uopšte nije onakva kakva sam mislio da jeste. Nije okorela, već iskričava i puna života. Za nju je sve samo igra. Mora biti da u tome i leži tajna njenog uspeha: njeno prisustvo oživi prostoriju. „Dabome da se još nadam pravom Forbsu“, kaže, „ali u najgorem slučaju pomiriću se i s nekim geakom iz provincije koji je pun kao brod, ili s nekim od onih zamornih likova iz dijaspore. Ili s nekim namćorastim starcem.“ Niko, međutim, ne zna šta zaista nosi budućnost jedne sponzoruše; ovo je prva generacija koja taj način života tretira kao karijeru. Oliona iza sebe ima rudarski grad kojim vladaju mafijaši, a sam bog zna šta je čeka; kikoće se i igra na ivici ambisa.

Na akademiji se pak predavanja nastavljaju.

„Danas ćemo naučiti algoritam za primanje poklona“, kaže instruktorka svojim učenicama. „Kad želite da dobijete poklon od muškarca, stanite na njegovu levu, iracionalnu, emotivnu stranu. Desna strana mu je racionalna; zdesna mu stanite ako razgovarate o poslovnim projektima. Međutim, ako želite poklon, stanite mu sleva. Ukoliko sedi u fotelji, čučnite ili kleknite, tako da ima osećaj da je viši, kao da ste dete. Zategnite vaginalne mišiće. To će prouzrokovati da vam se zenice prošire, pa ćete izgledati još privlačnije. Kad nešto kaže, klimnite glavom; to klimanje će ga podsticati da se slaže s vama. Naposletku, kad mu zatražite kola, haljinu

ili šta već želite, pomilujte ga po ruci. Nežno. A sada ponovite: Pogled! Klimanje! Milovanje!”

Devojke jednoglasno ponavljaju: „Pogled. Klimanje. Milovanje... Pogled, klimanje, milovanje.“

(„Kad nam iskamče haljinu, misle da su odnele neka-kvu pobeđu“, odvratil jedan moj poznanik milioner pošto mu ispričam za lekcije na akademiji. „Ponekad ih puštam da pobeđe. Ali daj: mogu li uopšte da nam uzmu išta što im sami ne damo?“ „Znaš li kako ih zovem?“; pita me drugi. „Galebovi, morski galebovi što kruže iznad deponija smeća. Tako i zvuče kad sednu u kafić i počnu da ogovaraju. Krešte li, krešte! Galebovi! Smešno, zar ne?“)

Dok istražujem za šou, pruža mi se prilika da upoznam još diplomki sa sličnih akademija. Nataša govori nemački. Radi kao prevodilac za poslovne ljude iz inostranstva koji dolaze u Moskvu. Prevodilačka agencija raspisuje konkurse u kojima traži isključivo devojke „bez kompleksa“: šifra koja znači da valja da budu spremne i da spavaju s klijentom. Posvuda ćete videti oglase za sekretarice i poslovne asistente „bez kompleksa“ – potonje je odštampano sitnim slovima pri dnu oglasa. Fraza uspeva da preobrazi poniženje u čin ličnog oslobađanja. Nataša radi za nemačkog energetskog bosu. Nada se da će je on povesti sa sobom u Minhen.

„Ruski muškarci su razmaženi prevelikim izborom; s muškarcima sa Zapada je mnogo lakše“, navodi ozbiljnim glasom, kao da iznosi rezultate marketinškog istraživanja. „Međutim, problem sa zapadnjacima je u tome što ti ne kupuju poklone, nikad ne časte večerom. Moraću da porađim na svom Nemcu.“

Lena želi da bude pop zvezda. Takve su u Moskvi poznate kao „pevajuće gaciće“: devojke koje nemaju talenta ali zato

imaju bogate sponzore. Lena savršeno dobro zna da ne ume da peva, ali isto tako dobro zna i da to nije važno.

„Nikako ne razumem to s danonoćnim dirinčenjem sedam dana nedeljno u nekoj firmi. Ponižavajuće je kad moraš tako da radiš. Muškarac je lift koji vodi do vrha i nameravam da se ukrkam u njega.“

Ridokosa instruktorka s magistarskom diplomom slaže se s tim: „Feminizam nije u pravu. Zašto bi se žena ubijala na nekom poslu? To je uloga muškarca. Na nama je da se usavršavamo kao žene.“

„Ali šta je s vama?“, upitam je pošto su učenice izašle iz sale. „Vi radite; akademija vam donosi zaradu.“

Instruktorka se jedva приметно osmehne i menja temu: „Posle ovoga planiram da otvorim kliniku koja će pomagati u zaustavljanju starenja; hoćete li i to doći da snimate?“

Predavanje se nastavlja. Instruktorka nacрта na tabli kružni grafikon i podeli ga na tri dela.

„Postoje tri tipa muškaraca“, priča učenicama. „Kreativci. Analitičari. Oni nas ne zanimaju. Mi želimo 'posednike', i onda ponovi rečenicu koja govori sve, koja među njima kruži kao među robijašicama u nekom zatvoru: „To je muškarac uz koga se osećate bezbedno kao iza kamenog zida. Sve znamo kako da uočimo takve. Snažni, ćutljivi muškarci. Nose tamna odela. Imaju dubok glas. Misle ono što govore. Tim muškarcima je važno da drže sve konce u svojim rukama. Ne žele jaku ženu. Toga već imaju sasvim dovoljno. Hoće devojkicu koja će biti ukras.“

Moram li uopšte da napomenem da je Oliona odrasla bez oca? Isto kao Lena, Nataša i sve ostale sponzoruše koje sam upoznao. Sve su rasle bez oca. Generacija siročadi u cipelama s visokim potpeticama, koje traže tatu u istoj meri u kojoj i bogatog „taticu“. To i jeste najčudnije u vezi s Olionom i

ostalim učenicama: njeno lukavstvo ide podruku s bajkovitim fantazijama o caru koji će je danas, sutra ili prekosutra odvesti privatnim mlaznjakom u svoje veličanstveno majbah carstvo. Dabome, otelovljenje te predstave upravo je predsjednik. Sve one fotografije na kojima nag do pojasa lovi tigrove i zariva harpune u kitove zapravo su ljubavna pisma beskrajnim redovima devojaka bez oca. Predsednik je ultimativni bogati tata, ultimativni zaštitnik s kojim može biti „bezbedna kao iza kamenog zida“.

Kad se ponovo nađem s Olionom u njenom stanu, ona izvadi Puškinovu knjigu. Pre neko veće je u klubu upoznala Forbsa koji voli književnost. Stoga sad uči napamet čitave strofe *Evgenija Onjegina*:

*Kog voleti? Kom verovati?
Ko neće da nas izneveri?
Dela i reči ko će znati
Da stalno na naš aršin meri?
...O, uzaludni tragaoče,
Ne trošite naprazno snagu –
Volite sebe, ličnost dragu...**

„Ubaciću ih kad se najmanje nada.“ Namiguje mi, hoće da se pohvali svojim lukavstvom.

Forbs ju je već proveo svojim privatnim mlaznjakom. „Možeš li da zamisliš: u tom avionu sme da se puši, sme da se pije, smeš da podigneš noge na sedišta. Nema sigurnosnih pojaseva! Sloboda! Sve je istina, stvarno možeš da živiš tako; to nije samo u filmovima!“

* A. S. Puškin, *Evgenije Onjegin*, 4. glava, strofa XXII, prepev Milorada Pavića.

Upoznala je Forbsa kad je otišla u VIP sobu na spratu.

„Lep je kao bog“, uzbuđeno šapuće Oliona. „Delio je devojkama novčanice od sto dolara za to što su mu pušile. I tako cele noći. Zamisli ti tu izdržljivost! A te jadnice ne rade to samo zbog novca, znaš; svaka misli da će je on zapamtiti, da su posebne, pa se silno potrude. Normalno, ja sam odbila kad mi je ponudio: nisam kao ONE... Sad se viđamo. Poželi mi sreću!“

Oliona nikad, ni u jednom trenutku neće pomisliti o sebi kao o prostitutki. Postoji jasna distinkcija: prostitutke moraju da imaju seks sa svakim s kim im svodnik naredi. Ona lovi sama.

„Jednom, dok sam još radila kao plesačica, gazda je rekao da moram da odem s jednim klijentom. Tip je bio redovni posetilac. Uticajan. Debeo. Ne baš mlad. 'Je l' baš moram da idem kod njega?', upitala sam gazdu. 'Moraš.' I tako sam otišla s njim u njegov hotel. Ubacila sam mu malo rohipnola* u piće i zbrisala.“

Oliona ovo priča s ponosom. Za nju je to nešto poput medalje časti.

„Ali šta je s ljubavlju?“, pitam Olionu. Kasno je; snimamo intervju u njenom stanu. Pijemo gusti slatkasti prošek. Njeno omiljeno piće. Nervozno kučence hrče pored kauča.

„Moj prvi momak. Kod kuće u Donbasu. To je bila ljubav. Bio je autoritet u gradu.“

Autoritet je lep izraz za gangstera.

„Zašto niste ostali zajedno?“

„Bio je u ratu s drugom bandom – iskoristili su me da dođu do njega. Stajala sam na uglu. Mislim da sam čekala

* Generički naziv flunitrazepam, lek iz grupe benzodiazepina, poznat kao „droga za silovanje“. (Prim. prev.)

tramvaj. Uto su me ta dva grmalja zgrabila i počela da me uvlače u kola. Otimala sam se i vrištala, ali prosto su rekli prolaznicima da sam njihova pijana drugarica. Niko neće da se kači s takvim likovima. Odveli su me u neki stan. Vezali mi ruke za stolicu. Nedelju dana su me držali tamo.“

„Jesu li te silovali?“

Oliona i dalje pijucka slatki prošek. I dalje se smeši. Još je u haljini sa šljokicama. Izula je cipele s visokim potpeticama i obula čupave ružičaste sobne papuče. Puši tanke parfimisane cigarete. O svemu priča prozaičnim tonom, čak s dozom uveseljenosti u glasu: pripovest o veoma gadnom, ali donekle i pomalo zabavnom radnom danu.

„Naizmenično. Sedam dana. Tu i tamo bi jedan od njih otišao po usoljenu ribu i votku. Cela soba je zaudarala na usoljenu ribu i votku. Još je se sećam. Bila je poluprazna. Drveni sto. Tegovi. Klupa za vežbanje: u pauzama su dizali tegove. Sećam se da je na zidu visila sovjetska zastava. Buljila bih u tu zastavu dok je trajalo. Na kraju se jedan sažalio na mene. Kad je drugi izašao po novu turu votke, pustio me je da odem.“

„A tvoj autoritet?“

„Kad sam mu kazala šta se dogodilo, pobesneo je, kleo se kako će ih pobiti. Ali onda je sklopio mir s tom drugom bandom. I to je bilo to, nikad ništa nije preduzeo. Često sam viđala tu dvojicu. Onaj koji me je pustio čak mi se i izviniio. Ispostavilo se da je zapravo dobar lik. Drugi mi se uvek podrugljivo cerio kad me vidi. I tako sam otišla iz grada.“

Dok završavamo, Oliona je zabrinutija no što sam je ikad video: „U stvari, da li bi u tvom programu mogao da izbegneš priču o tome što se dogodilo u toj sobi?“

„Naravno. Moglo bi biti opasno.“